

Meer dan alleen nabijheid

Het voor beleidsmakers ideële begrip 'nabijheid' speelt in het transitie- en transformatieproces van het sociale domein een cruciale rol. Maar het gaat om veel meer dan alleen nabijheid als kernkwaliteit van het welslagen van zorg en welzijn aan bewoners.

Nabijheid heeft alles van doen met de idee van een korte - fysieke - afstand tussen bewoners, maatschappelijke organisaties en lokale overheid. Nabijheid is van betekenis omdat zorg, welzijn, gezondheid, veilige leefomgeving etc. direct te maken hebben met het dagelijkse leven en welbevinden van bewoners. 'De belofte van de nabijheid' is vanuit organisatorisch oogpunt van belang, omdat gemeentelijke dienstverlening en maatschappelijke ondersteuning op maat voor bewoners dichterbij zijn te verwezenlijken. Ook met de bedoeling dat bewoners voor elkaar gaan zorgen, elkaar helpen en bij hulpvragen in eerste instantie het eigen netwerk aanwenden.

Toegankelijkheid en responsiviteit

Echter, nabijheid als kernkwaliteit is niet voldoende om de transformatie te laten slagen. Het gaat eveneens om toegankelijkheid en responsiviteit. Twee andere kernkwaliteiten die nogal makkelijk over het hoofd worden gezien. Toegankelijkheid komt niet alleen neer of zorg en welzijn bereikbaar in de buurt zijn georganiseerd maar vooral laagdrempelig is? Dat wil zeggen geen nodeloze formele hindernissen opwerpt. Toegankelijkheid is belangrijk voor het uitwisselen van informatie, het inspelen op wensen en het oplossen van problemen, zeker wanneer het gaat om vroegtijdig signaleren en preventie. Tegelijkertijd zijn nabijheid en toegankelijkheid onlosmakelijk verbonden met het responsieve vermogen van de instelling c.q. sociale professional. Responsiviteit betekent inhoud en gevolg geven aan, adequaat reageren op en samenwerking zoeken met het wijknetwerk.

De praktijk pakt soms anders uit

Hoe verhouden de drie genoemde kernkwaliteiten die we als toetsstenen voor de transformatie kunnen gebruiken zich tot de praktijk? Tonkens signaleert dat de nabijheidsverwachting op gespannen voet staat met de menselijke waardigheid en solidariteit, want niet iedereen heeft in de directe nabijheid bruikbare netwerken of wil daar geen beroep op doen. Deze kwetsbare groep is dus aangewezen op wijkteams en andere netwerken. De nabijheidgedachte leunt sterk op het 'integraal' buurt- en wijkgericht werken. De verwachtingen hiervan, vooral bij beleidsmakers, zijn hooggespannen. De veronderstelde positieve effecten en beoogde opbrengsten van deze aanpak behoeven nuancering, want nogal wat vraagstukken zijn generiek en wijk(gebieds)overstijgend van aard.

Werken in, aan en met de wijk

Werken *in* de wijk vanuit een vaste locatie is wat anders dan werken *aan* en *met* de wijk. Aanwezigheid (nabijheid) van sociale professionals in de wijk is een eerste stap maar kan niet zonder het maken van een tweede (laagdrempelige toegankelijkheid) en derde stap (actief/responsief samenwerken). We zien om ons heen uiteenlopende praktijken. Bij de ene gemeente kunnen bewoners gewoon binnenlopen bij het wijkteam, terwijl bij een andere gemeente een telefonische afspraak moet worden gemaakt, waar eerst wordt gevraagd naar het doel en het Burgerservicenummer (BSN). Of wat te denken van de Bruna verkoper die ieder ochtend vroeg bij opening van de boekwinkel een verwaarloosde man aantreft en niet weet bij wie hij dit moet melden of uiteindelijk na een telefonische poging wordt doorverwezen. Over responsie gesproken.

Werken *aan* en *met* de wijk houdt méér in dan alleen present zijn in de wijk. Het vraagt een meer actievare houding. De transformatie draait immers in belangrijke mate om het actief en responsief verbanden leggen, contacten onderhouden en samenwerken met relevante partijen en professionals in een breder wijknetwerk en vooral het betrekken van bewoners. Wijkteams zouden hierin een publieke spilfunctie gaan vervullen maar komen nog weinig toe aan het ontwikkelen van collectieve oplossingen en initiatieven in de wijk waardoor het samenspel met bewoners en vrijwilligers achterblijft. Daar waar een 'link' is met het opbouwwerk - in zoverre niet wegbezuinigd - lukt dit wel maar elders zien we het nodige geworstel. Het is bovendien lastig structurele relaties aan te gaan en gezamenlijk duurzame energie te steken in de samenwerking met buurten en wijken omdat zorg en welzijn door gemeenten voor een beperkte periode zijn aanbesteed en, niet te vergeten, de spanningsboog van bewoners in relatie tot hun betrokkenheid kort is.

Geen woordenspel

Nabijheid is niet zaligmakend, en zegt niet alles, hoewel het een veel gebezigd begrip is in de sociale professie. Het bevorderen en versterken van de kwaliteit in het sociale domein gaat evenzeer of zelfs vooral over toegankelijkheid en responsiviteit. Drie kernkwaliteiten die nauw met elkaar samenhangen. Het gaat hier niet om een semantische oefening of woordenspelletje! Het zijn toetsstenen waarmee de bestuurlijke en de beleids- en uitvoeringspraktijk getest kunnen worden naar hun daadkracht en opbrengsten en bijdrage aan grotere bewustwording in de sociale sector.

Toby Witte is lector Maatschappelijke Zorg bij Kenniscentrum Talentontwikkeling, Hogeschool Rotterdam en medetrekker van de Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland Zuid